

Ангел Димитров: В Македония говорът на омразата е елемент от културата на омразата, създавана от 1944 г. насам

09 декември 2009 | 06:00 | Агенция "Фокус"

Ангел Димитров, посланик на България в Скопие от 1994 до 2001 година, преди това – генерален консул на България в Скопие от 1992 до 1994 г., пред Агенция "Фокус".

Фокус: Г-н Димитров, очаквано ли е развитието с отлагането на решението да се определи дата за преговори за членство на Македония в Европейския съюз от декември за март?

Ангел Димитров: Бих казал дори – напълно очаквано, защото в последните не просто месеци, а години се оказва, че Република Македония не е в състояние да направи решаващи стъпки за преодоляване на проблемите, които има със своите съседи, особено с онези, които членуват в

Европейския съюз. Разбира се, досега острието на проблема беше насочено към спора за името главно между Гърция и Република Македония. В случая точно гръцките инициативи за спиране на Скопие по пътя към желаните институции – НАТО и ЕС, са причината да се стигне до това нетърпение сред членовете на ЕС да видят в края на краищата някакви по-решаващи стъпки от страна на македонското ръководство.

Фокус: В последните дни Македония изненадващо получи подкрепа от Турция – доколко тежи нейното мнение, след като тя не е член на Евросъюза?

Ангел Димитров: Точно това е показателно: докато се губи подкрепа сред страните – членки на ЕС, търсенето на подкрепа в страна, която аспира доста безуспешно за членство и самата тя е поставена пред изисквания, които подсказват, че процесът скоро няма да бъде завършен, показва, че в Република Македония се чувстват доста несигурни в избирането на най-подходящите действия и стъпки за преодоляване на собствените проблеми.

Фокус: Очаква се шведското председателство на ЕС да представи официалния текст, в който да се казва, че през март 2010-а Съюзът ще разгледа доколко са изпълнени условията за започване на преговори за членство. Има ли нещо изненадващо в гръцката позиция напоследък?

Ангел Димитров: В никакъв случай гръцката позиция не е изненадваща – тя е последователна и продължава от самото създаване на Република Македония. Преодоляването на най-сериозните противоречия в средата на `90-те години доведе до откриване на дипломатическа мисия, която и до сега няма ранг посолство на Гърция, показва, че се търсят някакви решения. Но проблемът с основните символи, един от които е и името, и който в случая е главният спор между Гърция и Република Македония, остава нерешен. Наивно е да се смята, че от гръцка страна може да бъде направен по-голям компромис от това, което до сега са правили. Тъй като те все пак – подчертавам това - приеха (нещо, което не правеха в началото, особено през първата половина на `90-те години) – споменаването на името Македония в комбинация с уточнения, която да бъде насочена към името на новата държава.

Има и нещо друго – този спор е донякъде ирационален. Не виждам как точно ще бъде постигнато взаимноприемливо и за двете страни решение и това е, което поставя най-голямата клопка пред придвижването на Република Македония към желаното членство. Има едно благоприятно обстоятелство за Скопие в момента, а именно – шведското председателство. Швеция е показала, че е доста, бих казал – отчуждено толерантна към въпросите на далечните Балкани, така че Република Македония няма да бъде оставена без шанс дори само от нагласите на шведската страна. Но в същото време – даването на един толкова все пак голям срок – повече от три месеца – показва, че това е един сигнал, че се очакват компромисни стъпки.

Фокус: Гръцко-македонският спор за името с какво засяга България?

Ангел Димитров: Разбира се, че по някакъв начин засяга. Доктрината на македонизма е изградена върху тоталното обсебване на целия контекст, който се създава и който името Македония носи. Това засяга не само миналото, то засяга и предявяването на претенции в съвременен политически план. Тук е същинският проблем и оттук идва главното възражение на Гърция за името. В това отношение ние сме далеч по-спокойни, защото България никога не е имала проблем с името Македония. Дори бих казал, че името Македония в модерната епоха от началото на XIX век се установява по два пътя – единият е чрез самото гръцко влияние (говорим за модерна Гърция, която също се обръща към миналото, за да търси новите примери за величие). От друга страна – почти успоредно и по пътя на българското обществено движение през епохата на националното Възраждане, в което установяването на името на Македония в областта е един от елементите на съперничество с Гърция за национално самоопределение. Така че за нас не е толкова страшен този момент. Чисто политически трябва да напомня, че България беше първата държава, която призна тази страна с нейното име – Република Македония. Но е факт, че този спор (макар да го нарекох ирационален) ще продължи да се развива, защото не виждам как от него ще се излезе по желан от двете страни начин. Защото за Гърция той засяга фундаментални представи за собственото историческо присъствие в тази част на полуострова, докато за Република Македония то е идентифициращ знак.

Фокус: Двустранните отношения България – Македония, краткото посещение на премиера Никола Груевски в София и срещата му с Бойко Борисов и заявленията, че е необходим нов договор между двете страни, основан на декларацията от 1999 година?

Ангел Димитров: Посещението на министър-председателя Груевски беше толкова кратко, че мина почти незабележимо. Разбира се, то беше изцяло насочено към търсене на подкрепа от българската страна, а не – на решаване на текущи въпроси от двустранните отношения. Никак не е случайно, че именно в тази обстановка беше поставен и въпросът, че европейската практика изисква Република Македония да направи съответните стъпки, за да изчисти проблемите си не само в южна посока, но и с България. Аз лично мисля, че идеята да се върнем към подписаната 1999 година декларация като основа на един договор за приятелство, за добросъседство, за изцяло позитивно развитие на двустранните отношения е задължителна стъпка, преди България да каже своето „да“ за приемането на Република Македония в Европейския съюз. Това е в крайна сметка един много важен документ, който остана позабравен в последните години, особено след навлизането ни в XXI век. Именно

подписването на тази декларация създаде възможност за изграждането на цялата двустранна държавно-правна база, върху която се развиват нашите отношения от тогава насам. След 2001 година постепенно част от основните точки в тази декларация бяха позабравени, а преди това – една, тази, която е свързана с недопускането на враждебна пропаганда, в Скопие не беше спазена. Така или иначе – тази декларация е изключително важна. В своята същност тя има две полета на действие. Едното е свързано конкретно с взаимни решения около двустранните отношения, а другото – с готовност за взаимни действия в регионален план в посока – осигуряване на стабилността и сигурността в района.

Фокус: Има ли такъв момент, че колкото повече се говори у нас за прекратяване на говора на омразата и спиране на антибългарската кампания, толкова по-ожесточена става тя?

Ангел Димитров: Преди всичко – говорът на омразата е само един елемент от една култура на омразата, която беше създавана, култивирана в Република Македония от 1944 година насам (от създаването на македонската република като федеративен елемент от Югославската комунистическа федерация). Може би Република Македония беше единствената съставна част на федерацията, на която от самото начало беше позволено да демонстрира един държавен национализъм, който беше насочен едновременно за справяне с вътрешните противници на новия режим и неговите идеологически постулати. Доктрината на македонизма беше съпътстваща доктрина на комунистическата идеология и тя беше налагана със същите силови средства, с които в онова време беше налагана политическата система. От друга страна беше – да се насочи този държавен национализъм срещу, както там ги наричаха – външните неприятели. Така че срещу България действително повече от 60 години се води една постоянна пропагандна, тотална атака. И някакъв вид противодействие периодично се появяваше, имаше периоди на смекчаване, но в крайна сметка – сега, когато трябва да решаваме за един път към едно общо бъдеще в рамките на Европейския съюз, всичко това трябва да бъде преодоляно. Не мога да кажа – да му бъде сложен край, защото много добре знам, че охранителите на митовите, хората, които стоят зад тези кампании, все още имат ключови позиции в обществения живот на Република Македония. Само като илюстрация ще кажа, че съвсем наскоро, преди броени месеци, там излезе двутомна, голяма, първата Македонска енциклопедия, която е уникална... Като професионален историк съм дълбоко смутен от степента, в която политиката си е позволила да моделира историческия подход за представяне на миналото. Това е наистина скандално.

Фокус: Има ли забавяне на българската дипломатическа активност в този регион в последните години?

Ангел Димитров: Самият факт, че вече половин година няма посланик е знак за известно забавяне, макар че аз разбирам новото правителство в желанието да намери най-доброто персонално решение. След като така или иначе има забавяне, действително трябва да бъде направен добър избор. Говоря, че има едно спадане на активността в двустранните отношения, едно правене на рутинна двустранна политика през целия период след 2001 година. Мисля, че дори през този период България изгуби част от позициите, които беше извоювала с една по-активна и действена политика през края на `90-те години. Не случайно се връщаме към тази декларация от 1999 година.

Фокус: Да се върнем към един момент, свързан с т.нар. малцинствени претенции. Премиерът каза - „снемане на всякакви малцинствени претенции, в съответствие с декларацията от 1999 година и преустановяване на подстрекателствата към съответните групи. Може ли да го коментирате?

Ангел Димитров: Това е изключително важен въпрос и той засяга директната намеса на институции в Република Македония в поддържането и бих казал – финансирането, говоря поне в миналото и за думите си разполагам с доказателства, че беше работено тясно с организацията ОМО „Илинден“. Тя действително поставя малцинствени проблеми. Така че – такъв вид действия с нищо не допринасят за развитието на добросъседските отношения.

Фокус: Когато Никола Груевски беше в София, той спомена – да оставим историята на историците...

Ангел Димитров: Това е само една фраза. И мисля, че фразата на министър-председателя Никола Груевски „да оставим историята на историците“ е изключително несериозна, защото когато интерпретацията на миналото е съществен проблем в двустранните отношения, той е политически проблем. Той е напуснал територията на науката по простата причина, че по един или друг начин, за да се стигне до подобно разминаване, има и разминаване на научните принципи. Т.е. – политиката ясно присъства. А що се отнася до Република Македония, бих искал да кажа, че в България не е имало периоди, в които политиката не се е намесвала драстично... Що се отнася до интерпретацията общо на македонската проблематика, това, което се върши в Република Македония, е държавна политика. Трудно е „да оставим историята на историците“ и Македонската енциклопедия е такъв пример, защото между нас практически няма диалог. От македонска страна има – откровено бих го нарекъл – страх от дискусии с българските колеги. Многократните опити от страна на Българската академия на науките и специално на Института по история да влезем в по-близки отношения с Института по история на Скопие (аз самият съм разговарял поне два пъти с Института за национална история в Скопие, с директора на този Институт, изпращали сме официално писма от София – да започнем диалог и професионални срещи и обсъждания) срещат един учтив, внимателен отказ. В същото време – те предпочитат да имат някакви по-професионално неутрални контакти с Института по балканистика, където повечето хора се занимават със самата Република Македония, отколкото със слабите места в двустранните отношения и с българската гледна точка към това. Разбира се – най-много специалисти по тези въпроси има точно в Института по история. Така че – давам един пример, как зад една фраза реално не стои нищо. Защото, ако чакаме историците в Република Македония да започнат критично да се отнасят към недалечното минало, още веднъж казвам – в Република Македония не е направена реална сериозна критична оценка на собственото им югославско минало, т.е. – на основата, от която тръгва съвременната независима държава. Ние не можем да очакваме някаква сериозна промяна на тяхната гледна точка. Още повече – доминиращите фигури са вече хора на възраст, които едва ли биха тръгнали да отричат това, което са правили в продължение на десетилетия.

Фокус: Около девет години сте се занимавали с двустранните българо-македонски отношения и тяхното позитивно развитие. Бихте ли посочили основните български пропуски в следващите десет години?

Ангел Димитров: България трябва да изработи една много ясна в перспектива програма за развитие на двустранните отношения. В края на 1998 г., ако не ме лъже паметта, беше изработен проект за по-дългосрочно развитие, който беше изпълняван в края на `90-те години. След това той не само, че потъна и не само, че не се споменава за него, а и не се прави нищо, независимо дали някой го одобрява или не. Все едно, че не е създаван. България трябва да изостави минималистичната политика в региона. Въпросът не е само дори с Република Македония, а и с други наши съседи. Защото за една по-малка държава и по-нов член на Европейския съюз в случая е изключително важна нейната регионална активност и нейната регионална тежест и значение. А тя се определя именно от една активна регионална политика. Не направим ли това, не превърнем ли отношенията с Република Македония вместо от поле за недоизказани неща и взаимни проблеми и подозрения, в един механизъм, който ще ни даде взаимна сила да вървим към евроатлантическите структури, нито тя, нито дори и ние, ще бъдем в състояние да използваме целия си потенциал.

Денка КАЦАРСКА